

GABRIEL SZEGHY:
ŠĽACHTA
ABOVSKÉJ
STOLICE
V
NOVOVEKU

MGR. MÁRIA PITÁKOVÁ, PH.D.

maria.pitakova@snk.sk

Slovenská národná knižnica

www.snk.sk

The author describes one of the more recent monographs of Gabriel Szeghy, the archivist of Košice city, namely his complemented and re-written dissertation thesis dealing with the nobility of the Abov County in the modern period. In addition to basic information, the paper covers various interesting facts, including the lifestyles and architecture at the time, the assets of individual owners, and a map of residences of the nobility in Above County in the given period. The monograph presents a detailed overview of less explored local history based on a number of scholarly resources.

Keywords: Abov County, noble residences, Modern Age, history of architecture, Gabriel Szeghy, monographs

Monografia s názvom *Šľachta Abovskej stolice v novoveku. Zmienky o jej sídlach, majetku a spôsobe bývania* je výsledkom práce Gabriela Szeghyho, archivára mesta Košice. Ide o doplnenú a prepracovanú dizertačnú prácu zaoberajúcu sa šľachtou Abovskej stolice s dôrazom na novovek (1427 – 1789). Vo svojej práci Gabriel Szeghy podrobne analyzuje dve ústredné témy, a to majiteľov a reálie v obciach Abovskej stolice a majetkové pomery Abovskej šľachty. Práca je rozdelená, okrem úvodu a záveru, do piatich kapitol.

Autor v úvode publikácie vysvetľuje dôvody napísania práce. Samozrejme, nezabudol ani na poďakovanie svojej školiteľke, recenzentom a ostatným, ktorí mu pomohli so zostavením práce.

Za úvodom nasleduje časť, v ktorej autor referuje o doteraz vydané literatúre o Abovskej stolici. Ide prevažne o odborné časopisy, heraldické práce, konferencie, archívne pramene atď. Zároveň Gabriel Szeghy poukazuje na nedostatok doposiaľ vydané literatúry venujúcej sa samotnej šľachte. Podľa samotného autora je obdobie novoveku z hľadiska poznania šľachty málo spracované. Pri zostavovaní monografie preto často vychádzal aj z archívnych prameňov, ako súpisy šľachty, súdne a majetkové písomnosti, osobná korešpondencia a armálesy. Uvedené materiály pochádzajú z domácej a zahraničnej proveniencie. Dôkazom autorovej erudovanosti a jazykovej vybavenosti je uvádzanie maďarských a latinských ekvivalentov pri niektorých slovách a sídlach v texte.

V prvej kapitole *Od Abovskeho komitátu po Abovske stolicu – stručný územno-administratívny vývoj* nás autor oboznamuje s územím Abovskej stolice, ale aj s menami jej prvých županov. V menšej miere sa venuje náboženstvu a vzdelaniu šľachty, čo odôvodňuje na konci kapitoly.

Druhá kapitola má názov *Sídla a spôsob bývania miestnej šľachty v novoveku*. Dozvedáme sa v nej, že na území Abovskej stolice existovalo množstvo šľachtických sídel. Objekty mali štvorcový pôdorys a boli prevažne poschodové. Na prízemí bola kuchyňa, pitvor a komora a na poschodí zas jedáleň a obytné izby. Zriedkakedy bola súčasťou kaštieľa aj kaplnka.

Kúrie mali podobné črty ako kaštiele. Skladali sa však z menšieho počtu izieb a pri ich stavbe sa čerpalo z ľudovej architektúry. Od 17. storočia začal byť pôdorys kúrií obdĺžnikový a pribudovali sa k nim krídla (v tvare písmena L alebo U). V nasledujúcom storočí sa budovy pod vplyvom baroka stavali väčšie a ozdobnejšie.

Monografia s názvom *Šľachta Abovskej stolice v novoveku*. Zdroj www.academia.edu

Autor diela konštatuje, že v mnohých prípadoch bol súčasťou kaštieľa pivovar, kde majitelia mali svoje vlastné výčapy a krčmy. Mlyny sa nachádzali neďaleko sídla alebo na konci dediny. V neskoršom období vznikali aj parky, ktoré si dala postaviť len majetnejšia šľachta. V monografii je opísané zariadenie kuchyne, stravovanie šľachticov, pestovanie rastlín či chov zvierat, ale i služobníctvo, hygiena a spôsoby prepravy.

Pri budovaní kaštieľov a kúrií sa nesmelo zabudnúť ani na obranné prvky. Tie boli jednak prirodzené, jednak umelé. Dôležité, ako sa zmieňuje autor, boli najmä v južnejších častiach územia kvôli tureckým nájazdom a povstaniam.

Tretia najdlhšia kapitola *Vlastníci a samotné reálie o ich majetku v obciach Abovskej stolice* sa venuje už konkrétnym vlastníkom na základe údajov o ich majetku v období novoveku. Ťažiskom práce sú majetkové pomery jednotlivých šľachtických rodov v obciach predmetnej stolice. Charakteristika jednotlivých objektov, respektíve šľachtických sídel, ponúka čitateľovi základ na hlbšie bádanie. Nápomocné sú i jednotlivé heslá, ktoré sú zoradené abecedne. Ak v priebehu času došlo k premenovaniu obce, v zátvorke je uvedený aj jej pôvodný názov. Každé z hesiel obsahuje fotku kaštieľa alebo výsek z katastrálnej mapy. Pri zo-

Ukážka z publikácie *Šľachta Abovskej stolice v novoveku*.

stavovaní hesiel boli určujúce dokumenty, ako údaje z portálneho súpisu, dikálne súpisy z roku 1553, údaje z notícií, urbárov a súpisu majiteľov atď. V záverečnej časti kapitoly sa autor venuje otázke zdanenia šľachty. Na konci kapitoly je tabuľka so zmienkami o šľachtických sídlach v obciach Abovskej stolice od 15. storočia do 18. storočia.

Mimoriadne zaujímavá je kapitola *Vybrané rody Abovskej stolice*, podobne zostavená ako uvedená tretia kapitola, ktorá ponúka cenné informácie o známych i menej známych šľachtichoch. V kapitole sa autor snaží opísať pôvod šľachtických rodov a lokalizovať jeho majetky. Pre krátkosť času vytvorenia publikácie nebolo možné uviesť všetkých majiteľov, pretože na úplné vyhotovenie zoznamu majiteľov by bolo potrebné preskúmať testamenty či archívy jednotlivých rodov. Do monografie boli zaradené šľachtické rody, ktoré zastávali významné pozície a funkcie, ale aj tie, o ktorých sa našlo najviac zmienok o majetku, respektíve šľachtických sídlach.

Všetky heslá majú približne rovnakú schému a sú radené abecedne. Pri každom hesle sú chronologicky uvedení iba majoritní majitelia obcí či sídel a zároveň je ilustračne doložený aj konkrétny erb. Niektoré heslá obsahujú aj informácie o prsteňovej pečati alebo o erbovej miniatúre z armálesu, a to vtedy, ak boli tieto artefakty zachované.

Za zhrňujúcim záverom v troch jazykoch (slovensky, maďarsky a nemecky) sa v diele nachádza mapa zobrazujúca rozloženie šľachtických sídel v Abovskej stolici v novoveku. Čitateľ si tak môže aspoň čiastočne predstaviť rozlohu jednotlivých sídel v danom období. Ďalej v monografii nasleduje geografický register a zoznam skratiek. Na záver autor uvádza zoznam literatúry a archívnych odkazov.

Positívne hodnotenie monografie vyplýva predovšetkým z jej cieľa, ktorým bolo hlbšie poznanie lokálnych dejín. Text je doložený množstvom odkazov na literatúru a pramene, z ktorých autor čerpal pri písaní. V monografii sa nachádza až 2 495 citácií v poznámkovom aparáte. Pomerne rozsiahly zoznam literatúry svedčí o autorovom prehľade k danej problematike.

Ako menší nedostatok by som hodnotila slabšiu informovanosť o archívnych prameňoch. Taktiež niektorým témam sa podľa môjho názoru autor venuje viac. Naopak, niektoré časti, ako hrobky a krypty, by stáli za ich rozvinutie.

Knihá aj napriek týmto výhradám predstavuje mimoriadny prínos. Podáva množstvo cenných informácií o šľachtických rodoch a ich sídlach. Ponúka zaujímavé čítanie pre odbornú i laickú verejnosť. Monografia obsahuje aj bohatú obrazovú prílohu. Predovšetkým uvedené erby môžu poslúžiť ako užitočná pomôcka pre nadšencov genealógie či heraldiky. Rovnako pomôže ako základ pre ďalšie podobne zamerané práce.